

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta (VNS 7/2024 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Taru Savolainen, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Päivi Kantanen, työ- ja elinkeinoministeriö
- tiiminvetäjä Jenny Haukka, ulkoministeriö
- johtaja Terhi Heinilä, sosiaali- ja terveysministeriö
- kulttuuriasiainneuvos Satu Heikkinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- ylijohtaja Ilkka Horelli, Lounais-Suomen aluehallintovirasto
- pääjohtaja Antti Koivula, Työterveyslaitos
- johtava asiantuntija Pia Björkbacka, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- asiantuntija, ilmasto- ja energiapolitiikka Jaakko Haikonen, STTK ry
- johtava asiantuntija Anu Tuovinen, Akava ry
- asiantuntija Mikko Vieltojärvi, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- kehittämisspäällikkö Jaana Näsänen, Kunta- ja hyvinvointialuetyöntajat KT
- projektipäällikkö Sini Koskinen, Puutuoteteollisuus ry
- toiminnanjohtaja Juska Kivioja, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK ry
- päällikkö Paula Varpomaa, Teknologiateollisuus ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- tasa-arvovaltuutetun toimisto
- Suomen Yrittäjät ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Teollisuusliitto ry

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 tähtää köyhyyden poistamiseen sekä kestäväan kehitykseen, jossa ympäristö, talous ja ihminen otetaan tasavertaisesti huomioon. Toimintaohjelma sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Nyt käsiteltävä valtioneuvoston selonteko (VNS 7/2024 vp) kuvaa Suomen nykytilanteen Agenda2030:n toteuttamisessa, hallituksen keskeiset toimet kunkin kestävä kehityksen tavoitteen osalta Suomessa ja maailmaanlaajuisesti sekä toimeenpanon organisoinnin ja sen seurannan ja arvioinnin mekanismit.

Selonteon mukaan YK:n viimeisimmässä kestävä kehityksen raportissa Suomen arvioidaan saavuttaneen parhaiten Agenda2030:n tavoitteet. Raportin perusteella Suomi on saavuttanut hieman yli 86 prosenttia asetetuista tavoitteista. Pohjoismaat ovat vahvasti edustettuina kärkisijoilla. Suomen jälkeen toisena on Ruotsi, Tanska on kolmantena ja Norja seitsemäntenä. Toisaalta samassa raportissa arvioidut Suomen toiminnan kielteiset ulkoisvaikutukset ovat merkittäviä. Kielteisten ulkoisvaikutusten osalta Suomen haasteena on tuontimme muualla maailmassa aiheuttama metsäkato sekä ilmasto- ja typpipäästöt.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausuu selonteosta oman toimialansa osalta.

Sukupuolten tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvon edistämistavoite on kirjattu Agenda2030:n toimintaohjelmaan sekä läpileikkaavasti että yhtenä erillistavoitteena. Ohjelman viides tavoite koskee sukupuolten tasa-arvon saavuttamista sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien ja mahdollisuuksien vahvistamista. Selonteon mukaan Suomi on sitoutunut Agenda 2030:n kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen ja pyrkii johdonmukaisesti tukemaan kestävä kehityksen edistämistä niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Kehityspolitiikassa Suomi edistää kestävä kehitystä etenkin vahvuusalueillaan, joissa sillä on erityistä osaamista, kuten naisten ja tyttöjen oikeuksien ja aseman parantamisessa.

Naisten ja tyttöjen aseman parantaminen on keskeinen osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen on yksi Suomen pitkäaikaisista tavoitteista. Suomi pyrkii EU-linjausten mukaisesti siihen, että vaihteittain 85 prosenttia kehitysyhteistyörahoituksista edistää sukupuolten tasa-arvoa. Suomi painottaa erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia ja tukee näiden oikeuksien edistämistä painottamalla äitiys- ja lisääntymisterveyspalveluita, ehkäisyn ja turvallisen raskauden keskeytyksen saatavuutta, seksuaalikasvatusta, lapsiavioliittojen ja silpomisen vastaista työtä, sukupuolittuneen ja seksuaalisen väkivallan vastaista työtä sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien oikeuksia. Suomen tärkein kumppani tässä työssä on YK:n seksuaali- ja lisääntymisterveysjärjestö UNFPA. Suomi rahoittaa järjestöä sekä yleistuella että korvamerkityllä tuella. Vuonna 2023 Suomen tuella yli 700 000 naista ja nuorta pääsi seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluiden piiriin ja tuella estettiin noin 475 000 suunnittelematonta raskautta.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2025 vp

Suomi edistää sukupuolten tasa-arvoa tukemalla YK:n tasa-arvojärjestöä (UN Women) vapaaehtoisrahoituksen kautta. UN Women edistää sukupuolten tasa-arvoa ja syrjinnän poistamista sekä naisten ja tyttöjen aseman, mahdollisuuksien ja oikeuksien vahvistamista. Suomi toimii aktiivisesti UN Womenin sukupuolten tasa-arvoa edistävässä viisivuotisessa (2022—2026) Generation Equality -kampanjassa. Suomella on johtorooli ryhmässä, joka keskittyy tasa-arvoa tukevaan teknologiaan ja innovaatioihin. Suomi on tukenut muun muassa digitaalista rauhanvälitystä, naispuolisten ihmisoikeuspuolustajien digitaalista turvallisuutta sekä naisten ja tyttöjen digitaalisten taitojen vahvistamista kehittyvissä maissa. Suomi tukee myös UNICEFin virtuaalisen turvallisen tilan kehittämishanketta. Sillä edistetään naisten ja tyttöjen pääsyä oikeuksiensa ja tarjolla olevien palveluiden piiriin, mitä tulee sukupuolittuneeseen väkivaltaan sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyteen.

Selonteon mukaan sukupuolten tasa-arvo on yksi Suomen prioriteeteista myös humanitaarisessa avussa. Suomi on osa Call to Action -aloitetta, joka edistää sukupuolittuneen väkivallan estämisen järjestelmällistä huomioimista ja rahoittamista humanitaarisessa avussa. Suomi on sitoutunut seksuaalisen hyväksikäytön ja häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen kehitysyhteistyössä ja humanitaarisessa avussa. Se on myös ehtona kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun rahoitussopimuksissa. Ukrainassa sukupuolten tasa-arvoa edistetään läpileikkaavasti kaikissa hankkeissa. Sukupuolten tasa-arvoa edistetään myös kehityspoliittisissa sijoituksissa. Kaikissa sijoitusneuvotteluissa tasa-arvokysymykset nostetaan esiin läpileikkaavasti ja osassa sijoituksista kohdennetaan osuus erityisesti tasa-arvoa edistävälle hankkeille. Suomi on esimerkiksi ankkurisijoittajana ADB Ventures -sijoitusrahastossa, joka tekee suurimman osan (75 %) riskipääomasijoituksista kasvuyrityksiin, jotka edistävät naisten taloudellisia mahdollisuuksia ja työelämän tasa-arvoa.

Kansallisella tasolla hallitus laatii selonteon mukaan poikkihallinnollisen tasa-arvo-ohjelman tasa-arvon edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Ohjelman toimenpiteet toteuttavat osaltaan tasa-arvopoliittisen selonteon yhteisiä tavoitteita sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamiseksi ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Ohjelmassa on toimenpiteitä koulutukseen, työelämään, väkivallan ehkäisyyn, yhteiskunnalliseen osallisuuteen, kansainväliseen yhteistyöhön ja EU-yhteistyöhön liittyen sekä toimia tasa-arvon edistämisen rakenteiden kehittämiseksi.

Istanbulin sopimuksena tunnettu Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tuli Suomessa voimaan noin kymmenen vuotta sitten. Naisiin kohdistuva väkivalta on Suomessa kuitenkin edelleen vakava yhteiskunnallinen ongelma. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE) seuraa ja arvioi Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa. NAPE valmistelee vuoden 2025 aikana uuden Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman vuosille 2026—2033. Suomen lainsäädäntöönkin on tehty muutoksia. Vuonna 2025 voimaan tulleiden muutosten myötä lähisuhdeväkivallan sovittelu lopetettiin. Pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattaminen on asetettu rangaistavaksi ihmiskauppana, ja naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen ja silpomisen valmistelu ovat tulleet rangaistaviksi erillissäännöksiin.

Joulukuussa 2023 sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän käsittelemään työelämän tasa-arvoa ja perhevapaita. Työryhmän tavoitteena on muodostaa hallituksen puoliväliriiheen mennessä näkemys siitä, miten hallitusohjelman linjaukset erityisesti raskaus- ja perhevapaasyrjinnän ehkäisemisestä ja perhevapaista voidaan parhaiten toteuttaa. Työryhmän tueksi on teetetty oikeudellinen selvitys raskaus- ja perhevapaasyrjinnästä, jossa annetaan 16 toimenpide-ehdotusta syrjintäsuojan vahvistamiseksi ja tietoisuuden lisäämiseksi.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2025 vp

Parempi työelämä

Agenda2030:n tavoitteena numero 8 on edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja. Selonteon mukaan hallituksen tavoitteena on kääntää Suomen talous kestäväan kasvuun. Talouskasvua vauhditetaan parantamalla reilua kilpailua, tekemällä merkittäviä panostuksia T&K-toimintaan, nostamalla osaamistasoa ja kehittämällä työmarkkinoita.

Selonteossa todetaan Suomen heikon tuottavuuskehityksen taustalla olevan muun muassa vähäiset investoinnit aineettomaan pääomaan. Suomen panostukset T&K-toimintaan ovat olleet riittämättömiä, ja nuorten koulutusaste on jäänyt alemmalle tasolle kuin muissa kehittyneissä teollisuusmaissa. Tavoite nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä vahvistaa osaltaan pitkän aikavälin kasvua ja uudistumiskykyä.

Selonteossa kiinnitetään huomiota siihen, että Suomen työllisyysaste on ollut viime vuosina kasvussa. Vuoden 2014 alussa työllisyysasteen trendi 20—64-vuotiailla oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 72,1 prosenttia, josta se nousi parhaimmillaan 78,6 prosenttiin marraskuussa 2022. Talouden epävarmuudet heijastuvat kuitenkin työllisyystilanteeseen, joka on heikentynyt viime aikoina. Työllisyysasteen suotuisa kehitys pitkällä aikavälillä ei myöskään näy vastaavalla tavalla tehdyissä työtunneissa. Työelämässä ja työmarkkinoilla todetaan olevan käynnissä digitalisaatiosta, maahanmuuton lisääntymisestä, väestömuutoksista ja ympäristöhaasteista johtuva maailmanlaajuinen rakennemuutos, jonka yhteydessä työmarkkinoiden kannalta relevantin osaamisen ja työvoiman jatkuvan oppimisen merkitys korostuu.

Suomessa niiden nuorien määrä, jotka eivät käy töissä tai opiskele, on laskenut suhteellisesti ottaen vuosien 2009 ja 2023 välillä. Kuitenkin heidän osuutensa 15—24-vuotiaista on pysynyt melko korkeana ja oli 7,3 prosenttia kyseisen ikäisistä vuonna 2023. Tämä tarkoittaa, että noin 45 000 nuorta oli vailla opiskelu- tai työpaikkaa.

Selonteon mukaan Suomi on vahvasti sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin, sitoumuksiin ja toimenpiteisiin, joilla pakkotyötä, modernia orjuutta ja ihmiskauppaa poistetaan sekä kielletään ja poistetaan lapsityön pahimmat muodot kokonaan maailmanlaajuisesti. Väärinkäytöksiä Suomeen töihin tulevien kohdalla poistetaan vaatimalla maahan saapuvilta työntekoon tarkoitetut luvat. Suomen lainsäädäntöön tehdyillä muutoksilla luonnonmarjanpoiminta on sisällytetty niin sanotun kausityölain soveltamisalaan työperäisen hyväksikäytön torjumiseksi. Vuonna 2024 hyväksytyssä työperäisen hyväksikäytön vastaisessa toimenpideohjelmassa on viisi päätavoitetta, joita edistetään yhteensä 33 toimenpiteellä. Useat toimenpiteet pyrkivät viranomaisyhteistyön tehostamiseen ja tiedonvaihdon parantamiseen.

Epävarmoissa työsuhteissa (yleisimmin määräaikaaiset tai osa-aikaaiset työsuhteet) olevien työllisten osuus kaikista työllisistä on Suomessa hieman EU-maiden keskitason alapuolella. Määräaikaaisessa työssä olevien osuus ei ole pitkällä aikavälillä juuri muuttunut Suomessa (n. 16—17 % kaikista työllisistä). Määrä- ja osa-aikatyösuhteiden suurin ongelma on selonteon mukaan se, että ne ovat hyvin sukupuolittuneet Suomessa. Naiset tekevät selvästi useammin määrä- tai osa-aikaista työtä. Vaikka osa epävarmoista työsuhteista perustuu vapaaehtoisuuteen, niin vastentahtoiset epävarmat työsuhteet ovat työmarkkinoiden voimakkaan segregaaion lisäksi sukupuolten tasa-arvoa heikentävä tekijä.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2025 vp

Kansainvälisesti Suomi tekee työtä ihmisarvoisen työn edistämiseksi vaikuttamalla Kansainvälisen työjärjestön (ILO) kautta. ILO:n ihmisarvoisen työn agenda tukee selonteon mukaan osaltaan Agenda2030:n kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa selontekoa kuitenkin kritisoitiin siitä, ettei se huomioi suomalaisten kansalaisjärjestöjen tekemää työtä ihmisarvoisen työn ja ILO:n perusoikeuksien toteutumisiksi globaalisti.

Suomi rahoittaa Kauppa ja ihmisarvoinen työ -yhteishanketta ILO:n ja Euroopan komission kanssa. Suomen rahoitus kohdistuu viiteen Afrikan maahan (Ghana, Mosambik, Kap Verde, Madagaskar ja Norsunluurannikko). Suomi rahoittaa myös ILO:n sosiaalisten oikeuksien globaalin koalition työtä, joka edistää ihmisarvoista työtä ja sosiaalisia oikeuksia. EU:ssa, YK-järjestelmässä ja muussa monenkeskisessä yhteistyössä Suomi korostaa selonteon mukaan eriarvoisuuden poistamisen ja ihmisarvoisen työn ja työntekijöiden perustavaa laatua olevien oikeuksien sekä inklusiivisten työmarkkinoiden tärkeyttä erityisesti työ-, kehitys- ja kauppapolitiikassa.

Lisäksi Suomi edistää globaalisti kestävä biotaloutta muun muassa osana maailman suurimpien talouksien foorumin (G20-ryhmä) työtä. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa korostettiin kestävä metsänhoidon piiristä tapahtuvan puun viennin olevan parempi vaihtoehto kuin se, että markkinat turvautuisivat sellaisten maiden metsiin, joissa metsänhoito on heikosti säädeltyä. Suomen nähtiin voivan toimia esimerkkinä kansainvälisessä metsäpolitiikassa, jossa kestävällä metsänkäytöllä voidaan luoda taloudellista kasvua sekä vähentää globaalia metsäkatoa. Alan nähtiin myös edistävän alueellista tasa-arvoa Suomessa.

Hyvinvointi ja koulutus

Agenda2030:n tavoitteena numero 3 on terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille. Tämän osalta selonteossa mainitaan kansallinen liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn Suomi liikkeelle -ohjelma, joka ulottuu kaikkiin ikäryhmiin. Eri ministeriöiden hallinnonaloille kohdentuvat 16 toimenpidettä luovat pysyviä ja rakenteellisia edellytyksiä kannustaa ihmisiä liikkumaan. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että ohjelmalla pyritään vahvistamaan liikkumisen asemaa myös työelämässä esimerkiksi edistämällä työmatkaliikkumista. Liikunnan tasa-arvoa edistetään vakinaistamalla Et ole yksin -toiminta ja laajentamalla se vuoden 2025 aikana nuorisosektorille.

Agenda2030:n tavoitteena numero 4 on taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet. Suomalaisten oppimistulokset ovat olleet PISA-tutkimusten mukaan laskusuunnassa vuodesta 2006 alkaen, ja erityisesti perustaitojen (luku-, kirjoitus- ja laskutaito) heikkeneminen edellyttää toimenpiteitä. Perustaitojen vahvistaminen nostaa myöhemmin tutkintokoulutuksen suorittaneiden määrää ja samalla koulutustasoa. Toisen asteen koulutuksessa tämä näkyy siten, että osaamistaso vastaa paremmin työelämän tarpeisiin.

Laadukas varhaiskasvatus edistää oppimisen edellytyksiä ja koulutuksellista tasa-arvoa. Selonteon mukaan hallitus suuntaa erityisiä toimia maahanmuuttajataustaisten lasten osallistumistas-teen nostamiseksi varhaiskasvatuksessa. Tämä vahvistaa maahanmuuttajataustaisten lasten suomen ja ruotsin kielen osaamista ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Suomessa koulutuksen tasa-arvo on selonteon mukaan toteutunut kansainvälisesti katsoen kauttaaltaan erinomaisesti esimerkiksi PISA-tuloksiin peilaten, mutta viimeisen runsaan 15 vuoden aikana on ilmaantunut haasteita. Näitä ovat esimerkiksi koulutuksen alueellinen eriytyminen, sukupuolten väliset kasvaneet oppimistuloserot sekä oppimisen tuen kasvava tarve.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2025 vp

Hallitusohjelman mukaan ammatillisen koulutuksen tavoitteena on varmistaa jokaiselle opiskelijalle riittävät ammatilliset ja sivistykselliset valmiudet ja työelämätaidot siirtyä opintojen jälkeen työelämään tai jatko-opintoihin. Ammatillisen koulutuksen ja elinkeinoelämän yhteistyötä pyritään vahvistamaan, jotta ammatillinen koulutus vastaisi paremmin työelämän tarpeisiin. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää tärkeänä ammatillisen koulutuksen kehittämistä paremmin työelämatarpeita vastaavaksi.

Suomessa koulutustason nousu on pysähtynyt nuorten aikuisten (25—34-vuotiaiden) korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudella mitattuna. Vuoden 2023 tilastojen mukaan nuorten aikuisten ikäluokasta korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on 39,2 prosenttia OECD-maiden keskiarvon ollessa 47,6 prosenttia. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että osaamisen uudistaminen ja osaavan työvoiman riittävyys on nostettu keskeiseksi haasteeksi esimerkiksi vihreän siirtymän ja kiertotalouden edistämiseksi. Uutta osaamista tarvitaan niin tuotannollisissa tehtävissä kuin erityistä asiantuntemusta vaativissa TKI-tehtävissä. Osaajien kouluttaminen ei kuitenkaan voi perustua ainoastaan nuorten ja uuden työmarkkinoille tulevan työvoiman koulutukseen. Myös nykyisen työväestön uudelleen-, jatko- ja muuntokouluttamista on tuettava.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 6.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Saara-Sofia Sirén kok
varapuheenjohtaja Lauri Lyly sd
jäsen Miko Bergbom ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Jessi Jokelainen vas
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Niina Malm sd
jäsen Anders Norrback r
jäsen Olga Oinas-Panuma kesk
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Timo Suhonen sd
jäsen Henrik Vuornos kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Miika Suves